

Skaføgaards adkomstbreve og jordebøger 1647–1797. Udgivet af *Knud J. V. Jespersen*, under medvirken af *Egon Hasselgreen* og *Knud Hornbeck*. Historisk Samfund for Randers Amt 1975. 152 s., ill. Kr. 45,00.

Den østjyske gård Skaføgaard, der er oprettet som hovedgård af Jørgen Rosenkrantz i 1551, forblev i denne slægts eje til 1647, da Bille-slægten rykkede ind på gården og sad her til 1712, hvor gård og gods gik over på borgerlige hænder, først slægterne Behr og Secher og fra 1852 Estrup. Denne familie ejer endnu Skaføgaard og har således ejet den længere end nogen tidligere. Det er også denne families levende interesse for Skaføgaards historie, der har ført til udgivelsen af denne samling adkomstbreve og jordebøger, en udgave, der er særlig velkommen, fordi kun få skøder og jordebøger fra denne tid er udgivet. Her er tale om udgivelse af en mindre del af godsarkivet; det drejer sig om adkomstbreve og jordebøger fra 1647, 1650, 1666, 1712, 1779–80 og 1797. Som appendiks er trykt Jacob Estrups afhandling om anneksgården i Hvilsager. Selve kildesamlingen indledes med en fyldig redegørelse med et væld af oplysende noter, der giver en udmærket oversigt over Skaføgaards ejerhistorie og for godsets omskiftelige historie. Andet kapitel indeholder en interessant skildring af hovedgårdsdriftens udvikling helt frem til det tidspunkt, da familien Estrup overtog gården.

I indledningen gør udgiveren opmærksom på, at denne kildeudgave henvender sig ikke blot til den historiske fagverden, men også til det historisk interesserede publikum, og for at de historisk interesserede ikke-specialister skal kunne udnytte kildematerialet »uden at være omgivet af et større opbud af opslagsværker, håndbøger og speciallitteratur« er der lagt vægt på en bred fremstilling, og i kapitel 3 og 4 gives der en hel håndbog med kortfattet omtale af skøder og jordebøger som historisk kildemateriale og med udførlige oplysninger om landgilde, hartkornstaksation, mål, vægt og mønt. Anden halvdel af bogen indeholder teksterne, der er forsynet med udførlige og pædagogisk vel tilrettelagte realkommentarer.

Den brede fremstilling og den fyldige kommentar til teksterne har kostet et betydeligt arbejde, men hensigten er nået; med denne kildepublikation er et godt arbejdsredskab lagt i hænderne på de ikke så få lokalhistorikere, der beskæftiger sig med landbrugs- og godshistorie.

Age Fasmer Blomberg

O. Kyhl: Den landmilitære centraladministration 1660–1763, I–II. Udgivet af Rigsarkivet. København 1975, 1976. 259+389 s.

Dette værk har en lang forhistorie. Da oberst Kyhl i 1936 udtrådte af hæren, knyttedes han til Rigsarkivet, hvor han med stor flid påbegyndte udarbejdelsen af en samlet fremstilling af den landmilitære centraladministrations historie under enevælden. Inden sin død i 1954 havde han færdigbehandlet tiden fra enevældens indførelse til begyndelsen af den St. Germain'ske reformperiode, mens han kun efterlod visse forarbejder til fremstillingen for perioden 1763–1848. Den færdiggjorte del af manuskriptet indgik efter oberstens død i Rigsarkivets håndskriftsamling, hvor det forblev, indtil arkivledelsen for få år siden besluttede at lade det udgive i den her foreliggende form. Udgivelsen er besørget af arkivar Birgit Nüchel Thomsen, og fremstillingen følger principielt oberst Kyhls manuskript, idet kun inkonsekvenser, skrivefejl o. lign. er rettet. En egentlig gennemarbejdelse har derimod ikke fundet sted. Dette er i princippet udmærket; man er således ikke i tvivl om, at det virkelig er oberst Kyhls værk, man har for sig. Dertil kommer, at udgaven er forsynet med et fortrinligt personregister, der gør værket velegnet som opslags-

værk. Derimod kunne man godt have ønsket sig en mere konsekvent bortlugning af den alt for hyppige og helt unødvendige brug af historisk præsens, der gør fremstillingen unødigt urolig. Men alt i alt er der dog grund til at complimentere udgiveren for et nydeligt stykke arbejde.

En egentlig anmeldelse af dette 20–30 år gamle værk er næppe rimelig. Det bør dog fremhæves, at det rummer en overordentlig grundig fremstilling af den centrale hæradministrations to hoveddele: den operative, organisatoriske ledelse og den økonomiske forvaltning. Det omfattende noteapparat vidner om oberst Kyhls vidtstrakte forarbejder i arkiverne, og denne i sig selv imponerende dokumentation suppleres yderligere af de mange in extenso aftrykte aktstykker. Oberst Kyhl kendte sit stof ud og ind. Han mistede aldrig orienteringen, selv når han bevægede sig i den enevældige administrations mest byzantinske afkroge, og han var dybt fotrolig med praktisk taget hver eneste embedsmand i den militære centraladministration. Derimod befandt han sig tydeligvis på mere usikker grund, hvad angår periodens politiske tildragelser, ligesom hans forestillinger om det politisk-administrative forløb i årene forud for 1660 kun kan betegnes som stærkt forenkede.

Den overordentlige grundighed, der præger fremstillingen fra begyndelsen til enden, er imidlertid også baggrunden for værkets svaghed. For nok er det opbygget efter en ganske klar disposition, og nok sluttes hvert hovedafsnit med et »Tilbageblik« (resumé); men det er alligevel et iøjnefaldende træk ved fremstillingen, at de lange linier i udviklingen alt for ofte må træde tilbage for den omhyggeligt beskrevne detalje.

Hverken hvad angår emnevalg, fremlæggelsesform eller sprogdragt kan oberst Kyhls værk betegnes som spændende. Til gengæld – og det er jo nok så væsentligt – er der tale om et grundigt, gennemsolidt og hæderligt stykke arbejde, der ikke mindst på grund af det fremlagte materiales omfang vil være til god nytte for den fremtidige administrationshistoriske og militærhistoriske forskning.

Knud J. V. Jespersen

Avhendingssaker 1667–1836 ved *Mons Sandnes Nygard*, i: Norsk historisk kjeldeskrift-institut. Den retshistoriske komisjon. Oslo 1976. 351 s.

Den stigende interesse for retshistorien har i de sidste decennier givet sig udslag i en øget udgiveraktivitet, især af tingbøger og domsprotokoller. Mons Sandnes Nygards her foreliggende udgiverarbejde adskiller sig fra flertallet ved at være udvalgt ud fra klart afgrænsede formueretlige kriterier: Sagerne er alle koncentreret om de særlige problemer, som kunne opstå i forbindelse med overdragelse af fast ejendom.

Den valgte periode, 1667–1836, er kendetegnet ved en støt voksende rigdom på retskilder, som takket være et efterhånden fast indarbejdet protokolleringssystem for en meget stor dels vedkommende er bevaret for efterverden. En ulempe for den, som ønsker indblik i eller kendskab til nyere tids kildemængder, er det imidlertid, at disses uoverskuelighed gør arbejdet ikke blot tidsrøvende, men ganske uoverkommeligt for den enkelte, især hvis man søger lavere instansers afgørelser. At foretage et udvalg ud fra klare kriterier bereder vejen for andre forskere. Man kunne ønske, at flere ville følge dette gode eksempel.

En anden vanskelighed, som møder den, der vil studere ældre retspraksis, er, at retsprotokollerne ofte ligger spredt i arkiver på forskellige steder, især når der som her er tale om at gengive norsk retspraksis fra en periode på 169 år, hvoraf højesteret i København fungerede som øverste instans i de 147, idet Norge jo først fik sin egen højeste-